

Křesťanská láska

je nadpřirozená, od Boha do duše vlitá ctnost, kterou milujeme Boha pro jeho nekonečnou dokonalost a dobrotu nade všechno, sebe a bližní jako sebe z lásky k Bohu. Křesťanská láska k Bohu je největší ctnost. Pán Ježíš z ní dělá nové přikázání, plnost Zákona, „ona je svorník dokonalosti“ (Kol 3,14), základem ostatních ctností, ona oživuje, inspiruje a pořádá. O lásce k Bohu napsal svatý apoštol Pavel: „Kdybych měl dar prorokovat, rozuměl všem tajemstvím, ovládal všechno, co se může vědět, a víru měl v nejvyšší míře, takže bych hory přenášel, ale neměl lásku, nejsem nic. A kdybych rozdál všechno, co mám, a pro druhého do ohně skočil, ale neměl lásku, nic mi to neprospěje. Nyní trvá víra, naděje a láska, tato trojice. Ale největší z nich je láska.“ (1 Kor 13,2-3;13,13). Hlavní a největší přikázání je přikázání křesťanské lásky: „Miluj Pána, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí. To je největší a první přikázání.“ Tak to řekl Pán Ježíš. „Druhé je mu podobné: Miluj svého bližního jako sám sebe.“ (Mt 22,37-39) V těchto dvou hlavních přikázáních křesťanské lásky jsou obsaženy povinnosti k Bohu, k sobě i k bližním. Láska je náklonnost k nějaké bytosti. Milovaná bytost je nám drahá. Milovat znamená mít zalíbení v tom, koho máme rádi, a proto chceme jen jeho dobro, plníme jeho přání a varujeme se všeho, co by mu ubližovalo nebo nás připravilo o jeho lásku. Milovat Boha znamená mít zalíbení v Bohu, a proto člověk chce jeho čest a slávu, a pro něho miluje sebe i všechny ostatní lidi jako Boží děti. Křesťanská láska je především láska k Bohu a s touto láskou je nerozlučně spojena láska k sobě a k bližním, protože každý člověk je Božím obrazem a Bůh sám každého člověka miluje a milovat přikazuje. Bůh je náš nebeský Otec, od něho máme všechno dobré, proto si pro svou nekonečnou dokonalost zaslouží naší lásky. Schopnost a ochotnost ke křesťanské lásce nám Bůh vlévá při ospravedlnění a také později v nás křesťanskou lásku rozněcuje svou milostí. „Boží láska je nám vylita do srdce skrze Ducha svatého, který nám byl dán.“ (Řím 5,5)

Předmětem křesťanské lásky je Bůh a každý rozumný tvor, který už s Bohem je spojen, tj. andělé a svatí v nebi, nebo který takového spojení je schopen jako duše v očištění a všichni lidé na zemi. Zákon přátelské lásky totiž přikazuje, abychom milovali nejen přátele, nýbrž i všechny osoby. Boha máme milovat, protože si zaslouží naší lásky pro jeho nekonečnou dokonalost a pro jeho lásku k nám. Milujeme-li dokonalost a krásu u tvorů, jak bychom neměli milovat Boha, zdroj vší dokonalosti a krásy! Lneme-li k tomu, kdo je k nám dobrý, jak bychom neměli přilnout k Bohu, svému nebeskému Otci, který nás zahrnuje přímo svou láskou. Stvořil nás k svému obrazu, povolal nás k účasti na své blaženosti, vykoupil nás krví svého Syna, pečuje o nás s otcovskou láskou, odpouští nám naše viny, posvěcuje nás a pomáhá nám k dobrému. „Cožpak může zapomenout žena na své pacholátko, neslitovat se nad synem vlastního života? I kdyby některé zapomněly, já na tebe nezapomenu.“ (Iz 49,15) „Neboť tak Bůh miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna, aby žádný, kdo v něho

věří, nezahynul, ale měl život věčný.“ (Jan 3,16) „Čím se odplatím Hospodinu za všechno, co mi prokázal?“ (Ž 116,12) A sám Bůh odpovídá: „Můj synu, dej mi své srdce!“ (Př 23,26)

Miluj Pána, svého Boha, nade všechno! Avšak zde je nutné si uvědomit, že láska k Bohu nezáleží na citu. Činnosti rozumu a vůle jsou u člověka doprovázeny různými city. Když se nám něco podaří, cítíme radost. Když nám umře někdo milý, cítíme zármutek. Hrozící nebezpečí v nás vzbuzuje strach. Křivdí-li nám někdo, bolí nás to, a z toho může vzniknout i odpor k tomu, kdo nám ukřivdil. A někdy člověk ani neví, co je příčinou, že je duševně vyprahlý, jindy zas citlivý, nebo až přecitlivělý či jindy zase tupý. City totiž nemůžeme podle své libosti ani vyvolávat, ani odstraňovat. Když někdo řekne: „Jsem takový suchopárný, a ať se namáhám, jak namáhám, citů lásky k Bohu v sobě vzbudit nedovedu,“ co na to říci? Řekni smutnému: „Raduj se!“, nic nepomůže, on to nedokáže, i kdyby se namáhal sebevíce. Avšak něco silnou vůlí a vytrvalým cvičením přece jen dokážeme: své city aspoň ovládat. Bolí tě zuby? Jestliže se nedokážeš ovládat, stále budeš jen naříkat a o svých bolestech mluvit a tak obtěžovat druhé. Kdo se umí ovládat, „zatne zuby“ a pracuje tím pilněji dál, aby tou prací „zapomněl na své bolesti“. Tak si získáš zásluhy u Boha, neboť Bůh hledí jen na naši vůli a na naše oběti.

Láska k Bohu je velký dar, který nám Bůh vlil do duše s milostí posvěcující na křtu svatém. Za tento dar máme Pánu Bohu děkovat a prosit o jeho zachování a rozmnožení, proto častěji se modleme vzbuzení lásky k Bohu. Pohnutkou lásky k Bohu je sám Bůh. Boha milujeme, protože je nejvyšší dobro sám o sobě a naše nejvyšší dobro. Milujeme-li Boha, protože je nejvyšší dobro sám o sobě, je naše láska zálibou v Bohu. Milujeme-li Boha, protože je nejvyšší naše dobro, je naše láska touhou po Bohu. Bůh je naše nejvyšší dobro pro dobrodiní již udělená i pro dobrodiní slíbená. „Bůh je láska; kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh zůstává v něm.“ (1 Jan 4,16) „My milujeme Boha, protože on napřed miloval nás.“ (1 Jan 4,19) Milovat Boha, protože je nejvyšší dobro sám o sobě, znamená milovat Boha pro něho samého, tj. milovat jej proto, že pro svou svrchovanou dokonalost je hoden veškeré naší lásky. Když milujeme Boha nade všechno pro jeho dokonalost, že je nejvyšší dobrý, dokonalý a lásky nejhodnější, naše láska je nezištná, tedy dokonalá.

Dokonalá láska k Bohu nás dokonale spojuje s Bohem, takže my jsme v Bohu a Bůh v nás. Takovým dokonalým spojením ruší se veškeré odvrácení a odloučení od Boha, i hřích: „Láska přikrývá všechny hříchy.“ (1 Petr 4,8) Takovou dokonalou lásku k Bohu měla svatá Maří Magdalena (Lk 7,36-50), proto Kristus Pán o ní řekl: „Muselo jí být odpouštěno mnoho hříchů, když mně nyní prokazuje tolik lásky.“ (Lk 7,47) Dokonalou lásku vyjadřuje modlitba svatého Františka Xaverského: „Bože, miluji Tě nikoli proto, abys mi dal věčnou blaženost, ani proto, že ty, kteří Tě nemilují, trestáš věčným zavržením, nýbrž jako Ty jsi miloval mne, tak i já miluji a budu milovat Tebe pouze proto, že jsi můj král a můj Bůh.“ **Nedokonalá láska k Bohu** je, jestliže milujeme

Boha sice nade všechno, ale nikoli pro něho samého, nýbrž protože je naše nejvyšší dobro, pro jeho lásku k nám, tj. pro dobro a dary, které od něho dostáváme nebo očekáváme, tedy milujeme-li Boha zištně. Příkladem nedokonalé lásky je marnotratný syn. Marnotratného syna nepohnula k návratu domů vzpomínka na svého otce, nýbrž vzpomínka na blahobyť v domě jeho otce, neboť řekl: „Kolik nádeníků mého otce má nadbytek chleba, a já tady hynu hladem! Vstanu a půjdu k svému otci.“ (Lk 15,17-18)

Láska k Bohu má být **nade všechno a účinná**, tj. uvedená do našeho života. Boha milujeme nade všechno, když si Boha vážíme víc než všeho na světě a jsme ochotni raději všechno obětovat, všeho se vzdát, než těžkým hříchem se připravit o jeho lásku a přátelství. Abraham z lásky k Bohu opustil svou vlast a blízké příbuzné, ano byl připraven obětovat i svého syna; apoštolé opustili své domovy, práci, všechno a šli za Kristem Pánem; mučedníci obětovali z lásky k Bohu i svůj život. Pán Ježíš řekl: „Kdo miluje otce nebo matku více nežli mne, není mne hoden.“ (Mt 10,37) Svatý Petr zvolal: „My jsme opustili všechno a šli jsme za tebou.“ (Mt 19,27) „A já jsem přesvědčen: ani smrt, ani život, ani andělé, ani knížata, ani nic přítomného, ani nic budoucího, ani moci, ani výška, ani hloubka, a vůbec nic stvořeného nebude nás moci odloučit od Boží lásky v Kristu Ježíši, našem Pánu.“ (1 Řím 8,38-39) Kdo však páchá hříchy, ukazuje, že je mu hříšný požitek nebo prospěch milejší než Bůh. Také ten nemiluje Boha nade všechno, kdo se odvrací od Boha a jeho přikázání, aby si zachoval přízeň lidí nebo se vyhnul jejich posměchu. Naše láska k Bohu je účinná, činíme-li, co se Bohu líbí, totiž zachováváme-li jeho přikázání. Pán Ježíš říká: „Kdo má moje přikázání a zachovává je, ten mne miluje.“ (Jan 14,21) „Láska k Bohu záleží právě v tom, že zachováváme jeho přikázání.“ (1 Jan 5,3) Kdo Boha opravdově miluje, rád na Boha myslí, k Bohu se modlí, účastní se bohoslužeb, přijímá svaté svátosti, chrání si čistotu duše, svědomitě vykonává povinné práce, chová se laskavě k bližnímu a pomáhá mu ochotně v jeho spravedlivých potřebách. Světci se podrobovali mnohemu odříkání, přijímali utrpení a s horlivostí pracovali na své spáse i spáse jiných.

Lásky k Bohu je křesťanu ke spáse nevyhnutelně potřeba, protože láska k Bohu je prostředkem ke spáse, neboť nás spojuje s Bohem, a právě na našem spojení s Bohem závisí naše spása a věčná blaženost, proto svatý Jan říká: „Kdo nemiluje, zůstává ve smrti.“ (1 Jan 3,14) Láska k Bohu je potřebná také proto, že je od Boha lásky přikázána. Bez lásky k Bohu není možné zachovávat přikázání a dosáhnout odpuštění hříchů. Hřích se neodpustí bez lítosti a lítost může vzbudit jen ten, kdo miluje Boha. Proto Spasitel prohlásil lásku k Bohu za první a největší přikázání. Lásku k Bohu vzbuzujeme, když Boha ujišťujeme, že jej pro jeho dokonalost a lásku k nám opravdově milujeme. I tehdy vzbuzujeme lásku k Bohu, když se zbožně modlíme, myslíme na lásku Ježíše Krista při oběti mše svaté, obětujeme Bohu ve stavu posvěcující milosti své skutky i svá utrpení.

Lásce k Bohu odporuje všeobecně každý těžký hřích, protože každý těžký hřích je protiklad lásky k Bohu. Láska k Bohu je spojení s Bohem, těžký hřích je

odloučení od Boha. Zvláště odporuje lásce k Bohu **lenost v Boží službě** a nenávisť Boha. Lenost je dobrovolná nechuť k věcem, které se týkají služby Bohu a péče o duši, pro námahu a obtíže s nimi spojené. „Kéž bys byl studený nebo horký! Takto však, protože jsi vlažný, ani horký, ani studený, vyplivnu tě z úst.“ (Zj 3,15-16) Protože z lenosti pochází mnoho hříchů, jako zanedbávání modlitby, služeb Božích a přijímání svátostí, truchlivost a malomyslnost, nekajícnost a zoufalství, počítá se lenost k hlavním hříchům. Proti lásce k Bohu se prohřešuje, kdo je **lhostejný k Bohu a jeho přikázáním**, a kdo má odpor či nenávisť k Bohu. Lhostejností k Bohu a jeho přikázáním hřeší, kdo o Boha a Boží záležitosti nestojí, kdo o Boha nedbá a lehkomyšlně přestupuje jeho přikázání. V duši člověka, který upadl do těžkých hříchů a nechce od nich upustit, často se objevuje odpor a nenávisť k Bohu. Nenávisť k Bohu se prohřešuje, kdo si přeje, aby Boha nebylo, nebo aby Bůh nezapovídal a netrestal, co hříšný člověk miluje. **Nenávisť k Bohu** je nejtěžším hřichem, neboť nezůstává při pouhém přání, nýbrž přechází obyčejně v čin. Kdo nenávidí Boha, mstí se osobám a věcem, jež jsou určeny k službě Boží. Kdo Boha nenávidí, bojuje proti Bohu a proti všemu, čím se projevuje víra a úcta k Bohu: ničí kříže, tupí Nejsvětější Svátost, ruší bohoslužby, rouhá se, bojuje proti Církvi.

Že opravdu Boha miluješ, nejlépe ukážeš tím, že budeš věrně vždycky zachovávat všechna přikázání Boží i církevní. Ukazuj proto Bohu činem, jak ho miluješ! „Děti, nemilujme jen slovem a jazykem, ale činem, doopravdy!“ (1 Jan 3,18) Co je větší: láska k Bohu nebo přikázání? Rozum ti dá, že láska k Bohu. Abychom si lásku k Bohu zachovali a ji rozmnožovali, často vzbuzujeme lásku k Bohu; rozjímejme o Božích dokonalostech a dobrodiních, zvláště o utrpení Páně; přijímejme svaté svátosti; konejme dobré skutky; zapírejte se a snášejte trpělivě rozličná utrpení. Zato varujme se hříchu, protože všední hřích horlivost lásky k Bohu umenšuje a těžký hřích lásku k Bohu úplně vypuzuje ze srdce.

Křesťanská láska k sobě

Křesťanovy povinnosti k sobě jsou obsaženy v druhém přikázání lásky: **„Miluj svého bližního jako sám sebe.“** (Mt 22,39) Podle těchto Ježíšových slov má křesťan povinnost k sobě, aby miloval sebe. Lásku k sobě nosí každý člověk již od přírody. Tuto lásku vložil do našeho srdce Bůh, náš Tvůrce. Tato láska je přirozená. Přirozená láska k sobě není záslužná pro nebe. Proto naše láska k sobě, má-li být záslužná pro nebe, musí být nadpřirozená. Naše láska k sobě je nadpřirozená, milujeme-li sebe pro Boha, tak jak nás učí křesťanské náboženství. Milovat sebe pro Boha znamená milovat sebe proto, že i Bůh nás uznává za hodné své lásky a že nás povolal k účasti na své vlastní blaženosti. Bůh nás uznává za hodné své lásky, protože jsme stvořeni k Božímu obrazu, byli jsme vykoupeni krví Božího Syna a posvěceni Duchem svatým. „Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k obrazu Božímu ho stvořil; stvořil je jako muže a ženu.“ (Gn 1,27) „Víte přece, že jste ze svého prázdného způsobu života,

jak jste ho zdědili po předcích, byli vykoupeni ne snad nějakými pomíjejícími věcmi, stříbrem nebo zlatem, ale drahou krví Krista jako bezúhonného a neposkvrněného beránka.“ (1 Petr 1,18-19) „A takoví bývali někteří z vás. Ale dali jste se obmýt, byli jste posvěceni, byli jste ospravedlněni pro jméno našeho Pána Ježíše Krista a skrze Ducha našeho Boha.“ (1 Kor 6,11) Bůh nás povolal k účasti na své vlastní blaženosti. To vysvětluje z Ježíšových slov: „Otče, chci, aby tam, kde jsem já, byli se mnou i ti, které jsi mi dal, aby viděli mou slávu, kterou jsi mi dal.“ (Jan 17,24) Sebe milujeme pro Boha, když především pečujeme o spásu své duše. „Neboť, co prospěje člověku, když získá celý svět, ale ztratí svou duši?“ (Mt 16,26) Křesťanská láska k sobě záleží v tom, že křesťan si váží sebe samého pro svou velikou důstojnost a pro vznešený cíl a pečuje v první řadě o nebeské statky a v druhé řadě teprve o statky pozemské. Pozemské statky jsou duševní vlohy, tělo, čest a majetek.

Opakem křesťanské lásky k sobě je nezřízená láska k sobě neboli **sobectví** (egoismus). Sobectví záleží v tom, že člověk dává přednost své vůli a cti před Boží vůlí a ctí; pečuje více o tělo a časné věci než o duši a věčnost; a vyhledává svého blaha se škodou bližních. Nezřízená láska k sobě je pramenem všech hříchů. Svätý apoštol Pavel líčí sobce takto: „Lidé budou sobectví, chtiví peněz, vychloubační, pyšní, nactiutrhační, rodičů neposlušní, nevděční, bohaprázdní, bez citu, nesmířliví, pomlouvační, nevázaní, hrubí, k dobrému neteční, zrádní, drzí, nadutí a milující rozkoš víc než Boha.“ (2 Tim 3,2-4) Kde vládne sobectví, tam jsou podkopány i základy lidské společnosti. Lidská společnost je zbudována na vzájemné podpoře. Ani rodina ani stát nemůže trvat se sobectvím. Zato požehnaná je obětavá křesťanská mysl. **Obětavá křesťanská mysl** se pro Boha a pro bližní ráda zříká i vlastního prospěchu. Nedostižným vzorem křesťanské obětavosti je Ježíš Kristus. Křesťanství, které odhalilo vysokou důstojnost a vznesený cíl lidí, položilo základ k ustavičnému pokroku lidstva. Když lidstvo má před očima svoji velikou důstojnost a vznešený cíl, bude se chránit všeho ponižujícího a bude konat jen vznešené skutky. Všechny křesťanovy povinnosti vrcholí v povinnosti spasit svou duši. Ke spáse duše je nevyhnutelně třeba posvěcující milosti. Bez posvěcující milosti nelze vejít do nebeského večera. V podobenství o královské svatbě řekl král k hodovníku: „Příteli, jak jsi sem vešel bez svatebních šatů?“ (Mt 22,12) Proto křesťan je povinen zachovat si posvěcující milost, a pozbyl-li jí, brzy jí opět nabýt. „Neotálej obrátit se k Hospodinu, neodkládej to ze dne na den! Neboť Hospodinův hněv tě zničehonic vyhledá a dojdeš záhuby v den odplaty.“ (Sir 5,7-9) „Když se však neobráte, všichni podobně zahynete.“ (Lk 13,3)

Aby si křesťan zachoval posvěcující milost a rozmnožil ji, je mu třeba **varovat se všech těžkých hříchů**: „Ti, kdo páchají hřích a nespravedlnost, jsou nepřátelé vlastní duše.“ (Tob 12,10); vyvarovat se každé dobrovolné blízké příležitosti ke hřichu: „Kdo si zahrává s nebezpečím, nakonec v něm zahyne.“ (Sir 3,27); statečně odpírat zlým náklonnostem a pokušením ke hřichu: „Dobrý boj jsem bojoval, běh jsem skončil, víru jsem uchoval.“ (2 Tim 4,7); a snažit se

o křesťanskou dokonalost: „Vy však buďte dokonalí, jako dokonalý váš nebeský Otec.“ (Mt 5,48) „Kdo je spravedlivý, ať žije spravedlivě dál a svatý ať se posvěcuje dál!“ (Zj 22,11) Máme-li se tedy snažit o křesťanskou dokonalost, znamená to, že se máme přičiňovat, abychom Boha víc a více milovali, a proto všechny skutky konali co nejlépe. „Koho bych měl na nebesích? A na zemi v nikom kromě tebe nemám zalíbení. Ač mé tělo i mé srdce chřadne, Bůh bude navěky skála mého srdce a můj podíl.“ (Žl 73,25-26) O dokonalost se máme snažit, protože Boží velebnost a dokonalost zasluhují té snahy; touto snahou své blaženosti v nebi tím jistěji dojdeme a tím více ji sobě rozmnožíme. Prostředky ke křesťanské dokonalosti jsou obecné a zvláštní. Obecné prostředky doporučují se všem, kdo se snaží o křesťanskou dokonalost, zvláštní pak pouze povolaným. Obecné prostředky křesťanské dokonalosti jsou: modlit se ústně i vnitřně neboli rozjímat; denně zpytovat své svědomí a často přijímat svaté svátosti; přemáhat se a zapírat; konat denní práce a snášet denní utrpení ve stavu milosti a posvěcovat je dobrým úmyslem. Modlitba ústní i vnitřní (tj. rozjímaní) vedou k dokonalosti, protože nás pozdvihují k Bohu a dávají nám příležitost, abychom poznali Ježíšova ducha a umiňovali si následovat ho v životě.

Denní zpytování svědomí konali a doporučovali již pohané, např. Pythagoras a jeho škola, Plutarch a Seneka. Odtud jejich zásada: „Poznej sebe sama!“ Denně zpytujeme své svědomí, připomeňme si všechny chyby, kterých jsme se toho dne dopustili, ale zvláštní pozornost věnujme jedné chybě a té se hleďme zbavit co nejdříve. Až se zbavíme jedné chyby, bojujme proti chybě druhé. Římané ve vojenském životě se řídili zásadou: „Rozděl a vládni!“ Ta zásada osvědčuje se i v mravním životě. Přijímáme-li často svaté svátosti, zvláště Nejsvětější Svátost oltářní, rozmnožuje se v nás posvěčující milost. Kristus Pán žádá i sebezapření, když říká: „Kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe, vezmi svůj kříž a následuj mne!“ (Mt 16,24) Sebezapření záleží v tom, že si odříkáme věci milé a příjemné a činíme si újmu i ve věcech dovolených, abychom se tím snáze zdrželi věcí nedovolených. Kdo dovede přemoci sám sebe, je nejslavnější vítěz. Denní práce posvěčujeme dobrým úmyslem, umiňujeme-li si činit je z lásky k Bohu a ke cti Boží. Tak konal své práce Ježíš Kristus, neboť řekl: „Mým pokrmem je plnit vůli toho, který mě poslal, a dokonat jeho dílo.“ (Jan 4,34) Vzbuzovat dobrý úmysl je nejlépe ráno. Může se to stát třeba takto: „Můj Bože! Cokoli dnes budu myslet a mluvit, cokoli činit a trpět, ať se děje ke tvé cti a chvále, proto to všechno spojuji s úmyslem a zásluhami Ježíše Krista, Panny Marie a všech svatých a přináším ti to v oběť.“ Dobrý úmysl můžeme opakovat ještě častěji denně a to kratčeji: „Ježíši, všechno z lásky k tobě!“ Denní utrpení posvěčujeme dobrým úmyslem, představujeme-li si, co Kristus Pán trpěl, a přijímáme-li utrpení z Boží ruky jako pokání za hříchy nebo jako zkoušku ctnosti. Velice dobré je v utrpení modlit se třetí prosbu Otčenáše: „Bud' vůle tvá jako v nebi tak i na zemi!“ Vedle obecných prostředků dokonalosti Pán Ježíš doporučil ještě prostředky zvláštní, totiž tzv. evangelické rady.

Nejen o tělo **je třeba pečovat**, ale také o **duševní schopnosti**, jež jsou dvě: rozum neboli síla poznávací a svobodná vůle neboli síla žádací. Svobodnou vůli podporuje cit. Představuje-li se totiž člověku, to pak nejen jeho rozumu, nýbrž i jeho obraznosti a smyslové soudnosti jasně a živě dobro nebo zlo a vlastní prospěch z dobra a škoda ze zla, rozum počíná chápat, jak a proč je věc dobrá nebo zlá a jak mu prospívá nebo škodí. Toto poznání má za následek hnutí veškeré jeho snaživosti (tj. žádací mohutnosti), vyšší i nižší, směrem k dobru nebo proti zlu. Toto současně shodné hnutí obou snaživostí směrem k dobru nebo proti zlu nazývá se cit, afekt, také hnutí mysli, hnutí srdce. Hnutí snaživosti v člověku se jeví kladně, směrem k předmětu, jako láska, žádání, radost, libost (kladné snahy) a naopak záporně, proti předmětu, jako nenávisť, ošklivost, odpor, zármutek, bolest (záporné snahy). Jak působí cit v člověku, líčí svatý Augustin ve svých Vyznáních. Mluví tam o církevních hymnech: „Splývaly ty zpěvy v mé uši a do mého srdce prýštila čistá pravda. Vzplanul tam oheň zbožnosti a proudily slzy a bylo mi v nich dobře.“ Duševní schopnosti, rozum a svobodnou vůli, obdržel křesťan od Boha v míře nestejně a je povinen je opatrovat svědomitě, souměrně je vzdělávat a těžit jimi k Boží cti a k blahu lidstva. Viz podobenství o hřivnách (Mt 25,14-30)

Předmětem rozumu je pravda. Pravda je dobro k rozumu, proto křesťanovou povinností je vzdělávat svůj rozum pravdou. Rozum vzděláváme směrem formálním a materiálním. Formálně vzděláváme rozum, bystříme-li jej; materiálně, obohacujeme-li jej vědomostmi. Materiální vzdělání žádá, abychom si osvojili všechny vědomosti. Avšak vědomostí je tolik, že nikdo z lidí je neobsáhne, proto je nám třeba učinit rozumný výběr. Nejdříve, co je nevyhnutelně potřebné; potom, co je užitečné; a konečně, co je příjemné. Pravdy nevyhnutelně potřebné jsou pravdy náboženské a pravdy, kterých je třeba k odbornému vzdělání. Pravdy užitečné nenáleží přímo k odbornému vzdělání, ale přece je lze někdy užít s prospěchem, například znalost cizích řečí. Pravdy příjemné vyplňují prázdné chvíle v zaměstnání odborném a zpříjemňují život, například zábavná četba. Účel vzdělání může být rozličný. Jsou lidé, kteří chtějí vědět pouze za tím účelem, aby věděli. To je hanebná zvědavost. Jsou ti, kteří chtějí vědět, aby se o nich vědělo. To je hanebná ješitnost. Jsou ti, kteří chtějí vědět, aby prodávali své vědomosti, například za peníze či za čest. To je hanebná ziskovost. Ale jsou i tací, kteří chtějí vědět, aby vzdělávali jiné. To je láska. A jsou ti, kteří chtějí vědět, aby vzdělali sebe, a to je moudrost. Křesťan má vzdělávat svůj rozum především za tím účelem, aby oblažil vědomostmi nejdříve sebe a potom mohl oblažovat i jiné. Proti svému rozumu se prohřešuje, kdo ho nevzdělává vůbec, ač má k tomu příležitost; kdo vzdělává rozum tak, že přepíná své síly; kdo dává přednost příjemným věcem před užitečnými a dokonce i před nezbytnými; a kdo vzdělává rozum za nekalým účelem. Také hřeší proti rozumu, kdo se oddává smilstvu a opilství, protože těmito nepravostmi ubíjí v sobě tuto vzácnou schopnost.

Předmětem vůle je dobro. Dobro je to, po čem všechno touží, proto

křesťan je povinen vzdělávat svou vůli tak, aby se vždy rozhodovala pro dobro. Opravdově dobré je to, co se srovnává s Boží vůlí. Křesťan je povinen navykat svou vůli, aby se vždy a všude podrobovala Božímu zákonu. Člověk, který se vždy a všude podrobuje Božímu zákonu a nedá se od svého jednání ničím odvrátit, jmenuje se člověk ctnostný, charakterní, proto křesťan je povinen vzdělávat se v člověka ctnostného a charakterního. Krásný vzor člověka ctnostného, charakterního, předvádí nám Pán Ježíš v osobě Jana Křtitele, když o něm říká: „Co jste vyšli na poušť vidět? Snad rákos zmítaný větrem? Nebo co jste vyšli vidět? Člověka oblečeného do jemných šatů? Ti, kdo nosí jemné šaty, jsou přece v královských palácích. Co jste tedy vyšli vidět? Proroka? Ano, říkám vám, víc než proroka. To je ten, o němž je psáno: Já posílám svého posla před tvou tvář, aby připravil cestu před tebou. Amen, pravím vám: Mezi těmi, kdo se narodili ze ženy, nepovstal nikdo větší než Jan Křtitel.“ (Mt 11,7-11) Proti své vůli se prohřešuje, kdo jí vůbec nevzdělává (člověk vůle slabé a nestálé, člověk polovičatý, chabý a necharakterní); kdo ji vzdělává převráceně (člověk svéhlavý, vzdorovitý, panovačný a opovážlivý); a kdo otročí zlým náklonnostem a vášním (člověk oddaný nepravostem, otrok hříchu). Kristus Pán řekl k služebníkům, kteří dobře hospodařili se svěřenými hřivnami: „Správně, služebníku dobrý a věrný. Málo jsi spravoval věrně, mnoho ti svěřím. Pojď se radovat se svým pánem.“ (Mt 25,21-22) Podobně řekne i nám, budeme-li své duchovní schopnosti náležitě vzdělávat.

Předmětem citu je krása. Krása je dobrota věci pokud baví, když je poznána myslí, proto křesťan je povinen pečovat o to, aby se v něm probouzely a oživovaly city pro věci vyšší, duchovní a ideální, city pro pravdu, dobro a krásu, zvláště city náboženské: záliba v Bohu a ve věcech božských, city mravní (záliba ve ctnosti), city estetické (záliba v kráse přírodní a umělecké). Zato je třeba potlačovat v sobě city nízké, smyslné žádosti porušené lidské přirozenosti (žádost těla, žádost očí a pýchu života). Zde platí Kristova slova: „Nejprve tedy hledejte Boží království a jeho spravedlnost, a toto všechno vám bude přidáno.“ (Mt 6,33) „Kdo chce jít za mnou, ať zapře sám sebe, den co den bere na sebe svůj kříž a následuje mě.“ (Lk 9,23) Proti svému citu se prohřešuje, kdo se vyhýbá všemu, co by jeho cit probudilo a zušlechtilo (člověk bez citu, člověk ukrutný a sprostý); kdo dopouští svému citu příliš mohutnět (člověk změkčilý, sentimentální, citlivka); a kdo nepotlačuje v sobě citů nízkých (člověk tělesný, smyslný).